

Реформе безбедносно-обавештајног система Републике Хрватске

УДК: 355.401.001.73(497.13)

Проф. др *Милан Милошевић*

Поједини елементи актуелног безбедносно-обавештајног система Републике Хрватске утемељени су пре него што је изведена сецесија бивше СР Хрватске из састава СФРЈ, односно пре него што је дошло до међународног признања те републике и њеног пријема у Организацију уједињених нација (1992. година). Из организације и начина функционисања може се закључити да је тај систем у почетку био концепцијски устројен по угледу на безбедносно-обавештајни систем СР Немачке. Након стицања независности, формиран је сасвим нови безбедносно-обавештајни систем Републике Хрватске с решењима налик на карактеристична решења „обавештајне заједнице“ Сједињених Америчких Држава. Систем је дограђиван у више етапа (1993–1995. и 1997), али су се услови за озбиљну реконструкцију стекли тек након победе опозиционе коалиције на парламентарним изборима. На реформу су утицале и бројне неправилности и злоупотребе у раду појединих служби (СЗУП, СИС, ХИС). У међувремену су чињени неки реформски међупотези, ограниченог обима, али је целовиту реформу тог система означило истовремено доношење Стратегије националне сигурности и Закона о сигурносним службама, крајем марта 2002. године. Тада су основане нове обавештајне и безбедносне службе ОА, ПОА, ВСА, као и тела парламентарног и стручног надзора, координације и контроле, а прецизно је орочено оснивање још неких безбедносних институција. Истовремено, престале су са радом ресорне обавештајне и безбедносне службе СЗУП, СИС и Обавештајна служба МОРХ, али и све службе унутар УНС (ХИС, НСЕИ итд.). У суштини, реч је о реформисању дотадашњих обавештајних институција, при чему су неке од њих само преименоване (на пример, ПОА), док су друге настале спајањем више дотадашњих служби (на пример, ВСА). Електронска обавештајна служба НСЕИ само је номинално угашена, јер њене функције треба да преузима институција која је и до сада била задужена за стратегијско електронско извиђање (СрЕИ) и завод за информациону сигурност и криптозаштитну технологију (чије је оснивање предвиђено).

Настанак безбедносно-обавештајног система Републике Хрватске (1989–1992)

Поједини елементи актуелног безбедносно-обавештајног система Републике Хрватске утемељени су пре сецесије бивше СР Хрват-

ске из састава СФРЈ, односно пре него што је дошло до међународног признања те републике и њеног пријема у Организацију уједињених нација 1992. године. Стварање тог система у легислативно-организационом смислу започето је доношењем *Закона о унутарњим пословима* (1989. година), а настављено је доношењем новог устава, изменама и допунама постојећих и доношењем нових закона 1990. и 1991. године.¹ Тим законским актима је Служба државне сигурности (СДС) СР Хрватске преформирана у Службу за заштиту уставног поретка (СЗУП), а од 12. априла 1990. легализоване су и јединице Збора народне гарде (ЗНГ), као „професионалне, униформиране и оружане формације за извршавање обрамбено-редарствених дужности и послова“. Те јединице су биле нуклеус из којег је убрзо формирана хрватска војска. До тога је дошло на основу *Закона о обрани* из 1991. године који је послужио као правни основ за стварање војне организације и формирање Генералштаба (Главни стожер). На основу тог закона основане су Оружане снаге РХ, које сачињавају Хрватска војска и Збор народне гарде (жандармерија). Изменама и допунама *Закона о обрани* и посебном одлуком председника РХ, крајем те године, омогућено је формирање и увођење у састав оружаних снага Домобранства као „просторне компоненте причувног састава“. Уз те формације деловале су и партијске милиције, на пример, Хрватске обрамбене снаге (ХОС) у оквиру ултрадесничарске Хрватске странке права.

Служба за заштиту уставног поретка била је служба наследница бивше Службе државне сигурности, с тим што је укинута некадашња Друга управа СДС, која је делова на пословима праћења међународног тероризма и југословенске непријатељске емиграције. Програмска оријентација Прве управе СДС, која се бавила сузбијањем делатности унутрашњег непријатеља, и Треће – контраобавештајне управе СДС преусмерена је према ЈНА, Крајини и остатку Југославије. Осим тога, у службу су укључени и неки најекстремнији припадници терористичке емиграције који су се у међувремену вратили у Хрватску.

Збор народне гарде био је војна формација која је на почетку организацијски припадала Министарству унутарњих послова, мада је њоме све време командовало Министарство обране. С друге стране, новоформирана служба војне безбедности – Сигурносна информативна служба (СИС) само је номинално била институција ресора одбране с претежно дефанзивним задацима, док је у пракси функционисала и као спољна – офанзивна обавештајна институција кроз органе спољних послова и квазидипломатска представништва („СИС за иноземство“). Као изузетно агресивна обавештајна служба у то време, СИС

¹ Видети: *Закон о унутарњим пословима* („Народне новине“, бр. 55/89); *Закон о допунама Закона о унутарњим пословима* („Народне новине“, бр. 18/90); *Закон о изменама Закона о унутарњим пословима* („Народне новине“, бр. 47/90); *Закон о преузимању савезних закона из области унутарњих послова који се у Хрватској примењују као републички прописи* („Народне новине“, бр. 53/91), и друго.

веома је брзо уградила своје обавештајце и најјаче агентурне позиције у многа представништва хрватских предузећа (на пример, „Астра“ и „Плива“) у Хамбургу, Вашингтону, Пекингу, Москви, Кијеву, Прагу и Варшави. Најзад, према бројним страним изворима, СИС за иноземство преименована је 1991. године у Обавештајно-безбедносноу службу Министарства вањских послова (ОБС). Према томе, безбедносно-обавештајни систем Хрватске од 1989. до 1992. године, у основи, чиниле су службе СЗУП и СИС, док је координацију и стручни надзор над њима обављао Уред за заштиту уставног поретка – УЗУП, са седиштем у Загребу (шема 1). Тај уред је основан 1991. године и био је непосредно потчињен председнику РХ, односно његовом кабинету. Најзад, УЗУП и организацијски је припадао Уреду председника Републике. Из тога се може закључити да је хрватски безбедносно-обавештајни систем на почетку био концепцијски уређен по угледу на тадашњи немачки систем, а поједине институције и службе по угледу на одговарајуће установе и тајне службе СР Немачке (Уред савезног канцелара, Савезни уред за заштиту устава – *BfV*, Војна контраобавештајна служба – *MAD*).

Шема 1

Структура безбедносно-обавештајног система Републике Хрватске (1989–1992)

Развој безбедносно-обавештајног система Републике Хрватске (1993–2002)

Након сецесије и стицања независности Републике Хрватске, формиран је сасвим нови безбедносно-обавештајни систем, који је реконструисан и дограђиван у више етапа (1993–1995, 1997). Обавештајно-безбедносне институције Републике Хрватске у том периоду могу да се поделе на: 1) Уред за националну сигурност УНС, као аутономну и кровну институцију за обавештајну координацију и надзор, у оквиру које је деловала водећа и централна офанзивна и аналитичка

обавештајна служба (ХИС), и 2) ресорне обавештајне службе у оквиру Министарства одбране и Генералштаба, као и министарства унутрашњих и спољних послова. Према томе, хрватски безбедносно-обавештајни систем у периоду до 2002. године чинили су:

– Уред за националну сигурност (УНС), у оквиру којег су деловале и поједине обавештајно-безбедносне установе (ХИС, НСЕИ итд.);

– Управа сигурносно-информативне службе (СИС) и Управа за обавештајно-аналитичке просудбе Министарства одбране РХ;

– Војнообавештајна служба (Управа за обавештајне послове Главног стожера Хрватске Војске, односно Пета управа Министарства одбране РХ);

– Служба за заштиту уставног поретка (СЗУП) Министарства унутрашњих послова РХ;

– Седма управа Министарства вањских послова Републике Хрватске.

Тим системом је политички руководило Вијеће за одбрану и националну сигурност, којим је председавао председник РХ, а сачињавали су га председник Владе, председник Сабора, министри одбране, унутрашњих и спољних послова, начелник Главног стожера ХВ и руководиоци неких обавештајних институција (УНС, ХИС итд.). То тело је одређивало опште оквире деловања државе на плану одбране и националне безбедности. Законитост деловања свих служби контролисао је Саборски одбор за унутарњу политику и националну сигурност, којем је руководиоца УНС-а подносио извештај најмање једанпут годишње.²

Поред УНС-а и контролно-надзорних тела унутар те институције (Координацијски одбор обавештајне заједнице – КООЗ, и Стожерни одбор за националну сигурност – СОНС), односно парламентарних комисија за контролу рада појединих служби, и самих обавештајних и безбедносних служби унутар УНС-а и изван тог уреда, у Хрватској су до 2002. године функционисале и друге специјалне службе и органи који су имали велики значај за националну безбедност. Реч је о: саветнику за безбедност председника РХ, појединим институцијама војног карактера (СрЕИ, извиђачки капацитети хрватске ратне морнарице и зракопловства, војна изасланства, војна полиција, и други), царини, криминалистичкој и финансијској полицији – чији су руководиоци улазили у КООЗ, као и појединим министарствима која су сматрана значајним за функционисање обавештајне заједнице, а њихови руководиоци су били чланови СОНС-а (Министарство финансија, Министарство развитака, усљеништва и обнове).

² Упркос томе, показало се да над безбедносно-обавештајним системом Републике Хрватске није остваривана права парламентарна контрола, због чега се у многим елементима испољавао као политичка полиција у најнегативнијем смислу.

Уред за националну сигурност основан је почетком 1993. године на основу одлуке председника Републике Хрватске, али је тек средином 1995. године хрватски сабор коначно усвојио закон којим је регулисан рад тог државно-извршног тела.³ Према том закону, УНС извршно је тело које има обавезу да усклађује, усмерава и надзире рад свих државних установа које обављају послове из домена националне безбедности, а његове основне функције су:

- усклађивање рада државних министарстава у обављању послова националне безбедности;
- усмеравање и надзор активности свих „извјештајних“ (обавештајних и контраобавештајних) служби у Хрватској;
- обједињавање, селекција и процена обавештајних података и извештаја неопходних за обављање уставних овлашћења председника и Владе Републике Хрватске;
- контраобавештајна заштита и обезбеђивање председника, Сабора и Владе Републике Хрватске и објеката које они користе.

Радом УНС-а управљао је директор („предстојник“), који је за свој рад, и рад службе, био директно одговоран председнику РХ, који га је именовао и разрешавао. Директор је имао заменика, а постојала је и функција руководиоца који је оперативно руководио том службом. Директор и заменик директора УНС непосредно су сарађивали са свим министарствима која се баве пословима националне безбедности ради усмеравања и усклађивања њиховог рада, посебно део активности ХИС-а и Надзорне службе.

Шема 2

Структура безбедносно-обавештајног система Републике Хрватске (1997–2002)

³ Видети: Закон о Уреду за националну сигурност („Народне новине“, бр. 37/95).

При УНС-у био је формиран *Стожерни одбор за националну сигурност (СОНС)*, чији су чланови били директор и заменик директора УНС-а, тј. „равнатељ“ ХИС-а, саветници председника РХ за националну безбедност и унутрашњу политику, министри унутрашњих послова, одбране, спољних послова, финансија, развитака усељеништва и обнове. Седницама СОНС-а, које су се одржавале најмање једном месечно, председавао је директор Уреда за националну сигурност. У вези с радом УНС-а и СОНС-а, директор УНС-а редовно је о свему извештавао председника РХ, док је Владу Хрватске извештавао о активностима министарстава која се баве пословима из домена националне безбедности.

Стручно тело за обавештајну координацију у оквиру УНС-а био је *Координацијски одбор обавештајне заједнице (КООЗ)*. Задатак тог тела је била операционализација стратегијских одлука и смерница дефинисаних на седницама СОНС-а, као и да прецизно расподељује послове и надлежности међу обавештајно-безбедносним службама. Чинили су га руководиоци свих обавештајно-безбедносних служби, као и царине, криминалистичке и финансијске полиције, а председавао му је „равнатељ“ Хрватске извештајне службе.

Хрватска извештајна служба (ХИС) конституисана је 1993. године као врховно аналитичко тело које ће обједињавати, анализирати и интегрисати све обавештајне податке везане за стратегијска питања националне безбедности. Поред тога, ХИС-а била је ангажована и као изразито офанзивна спољна обавештајна служба са задатком да непосредно прикупља обавештајне податке, што очигледно показује да је Хрватска у том периоду свој безбедносно-обавештајни систем градила по узору на америчку „обавештајну заједницу“. Наиме, организације УНС и ХИС биле су по многим параметрима аналогне организацијама *NSC* и *CIA*.⁴ Поред централе, ХИС имала је и обавештајне центре, односно испоставе, у земљи и у иностранству (на пример, у Мостару). На челу службе био је „равнатељ“, који је уједно био и заменик директора Уреда за националну сигурност. Руководиоца ХИС-а, као и осталих служби у оквиру УНС-а, постављао је председник РХ без консултовања председника Владе, министара или Сабора. Равнатељ је био одговоран за рад службе, односно за обављање задатака добијених непосредно од председника РХ или од предстојника УНС-а и СОНС-а. Будући да је њен основни задатак био прикупљање обавештајних сазнања у иностранству, ХИС није имала извршне ingerенције. Њени задаци су били и анализа информација добијених од других обавештајних служби и израда, на основу њих, обавештајних материјала за потребе највишег државног руководства, као и координирање рада свих осталих обавештајних служби и служби безбедности.

⁴ Упоредити: М. Милошевић, *Организација и функционисање америчког обавештајног система*, „Војно дело“, бр. 1/2001, стр. 158–178.

Та служба је била ексклузивно овлашћена и да прикупља сазнања методом сарадње са страним обавештајним службама, а била је задужена и за израду стратегијских процена краткорочног и дугорочног карактера. Најзад, ХИС обављала је и друге послове према овлашћењима заснованим на законским и подзаконским прописима.

Служба се начелно састојала од четири дела: 1) аналитичког; 2) оперативног; 3) научно-технолошког, и 4) административно-логистичког. На сузбијању међународног тероризма ХИС радила је и обавештајно и извештајно, тј. размењивала је са страним обавештајним службама сазнања о различитим терористичким групама и организацијама, њиховим лидерима и евентуалним сазнањима о могућим правцима њиховог деловања. На плану обавештајне сарадње најзначајније везе су биле с безбедносно-обавештајним установама Федерације БиХ под контролом Хрвата, на пример са Службом националне сигурности. Најзад, у делу БиХ који контролишу Хрвати у дужем периоду постојали су огранци (исповесте) Хрватске извештајне службе, и то на основу „Меморандума о међусобној сарадњи“. На конкретне видове таквих активности указала је, између осталог, „Операција *Westar*“, коју је извео *SFOR* 14. октобра 1999. у западном делу Мостара.⁵ У вези с тим треба узимати у обзир чињеницу да је за време грађанског рата на простору бивше Босне и Херцеговине деловала Служба државне сигурности. Она је убрзо престала са радом на начин на који је била првобитно организационо устројена под утицајем обавештајних и политичких кругова Републике Хрватске који су, под њеним покрићем, ширили активност сопствених обавештајних служби. У међувремену, из те службе је израсла Служба националне сигурности (СНС).

Национална служба електроничког извиђања (НСЕИ) била је посебна мешовита (војно-цивилна) установа, која се бавила телекомуникацијским обавештајним радом. Њоме је управљао равнатељ, чији је задатак био да обезбеди обављање задатака добијених од предстојника УНС-а и СОНС-а. Иако је била блиско повезана с војнообавештајном службом, она је официјелно деловала као стручна служба унутар УНС, па је била задужена да координира, усмерава, надзире и

⁵ Резултат акције *Westar* коју су извеле међународне војне и полицијске снаге (*SFOR*, *IPTF*) у западном делу Мостара 14. октобра 1999. била је заплена наоружања, опреме и других материјала који су недвосмислено указали на илегалне операције ХИС унутар Босне и Херцеговине. Том приликом су заплена и 42 компјутера, који су садржали више од 200 гигабајта информација (приближно 500.000 страница текста) и више од 10.000 докумената, затим бројни уређаји за фалсификовање телефонских и кредитних картица, на стотине „пиратских“ компјутерских програма и велика количина порнографског материјала, највероватније намењеног за продају. Доказано је да су предмет интересовања служби ХИС и СНС, између осталог, биле и међународне снаге и организације које функционишу у БиХ (*SFOR*, *IPTF*, *UNHCR* итд.), а посебно иследници Међународног суда за ратне злочине почињене на територији бивше Југославије (*ICTY*).

спроводи електронско извиђање, тј. пресретање свих врста сигнала у иностранству, а унутар граница РХ за пресретање диверзантско-терористичких веза и неовлашћених сигнала обавештајног карактера. Такође, та служба је била носилац истраживања, развоја, нормирања, обуке, изградње и надзора криптолошких метода и одговарајућих организационих јединица у државним органима. Сагласно томе, НСЕИ имала је у свом саставу Одељење за криптологију и Управу за електронско извиђање, која је била задужена за стратегијско праћење и прислушкивање телекомуникационог саобраћаја. Ради обављања тих задатака, у управу за електронско извиђање била је функционално укључена и Средишњица електроничког извиђања Главног стожера – СрЕИ. Податке из цивилног сектора добијене тим путем (СИГИНТ) служба НСЕИ прослеђивала је служби ХИС, док су корисници података војне природе биле обавештајне институције ресора одбране. Поред наведених надзорно-контролних тела, односно служби ХИС и НСЕИ, у оквиру Уреда за националну сигурност функционисале су и следеће посебне институције: Надзорна служба, Стожер осигурања и Обавештајна академија.

Надзорна служба је у оквиру УНС-а контролисала уставност и законитост рада обавештајних и безбедносних служби на интерном нивоу, тј. контролисала је деловање припадника појединих служби. Конкретније, прикупљала је и анализирала податке о раду осталих организационих јединица УНС-а, као и свих осталих служби – чланица обавештајне заједнице Републике Хрватске. Надзор је обављан непосредним увидом и испитивањем, или путем извештаја добијених од служби на посебан захтев. Након утврђивања стања у конкретном случају, Надзорна служба је подносила извештај предстојнику УНС-а с предлогом решења за отклањање уочених недостатака и побољшање рада како службе која је била предмет надзора, тако и обавештајне заједнице у целини. Надзорном службом је управљао равнатељ, а службу су чинили стално запослени припадници и именовани представници служби чланица хрватске обавештајне заједнице.

Стожер осигурања је, као организациона јединица УНС-а, координирао, надзирао и усмеравао рад служби које су непосредно обављале послове контраобавештајне заштите и личног обезбеђења председника РХ, хрватског државног сабора и Владе и свих објеката у којима су смештене те институције, као и обезбеђења страних дипломатско-конзуларних представника и чланова страних делегација. Стожер је одређивао политику, стратегију и циљеве заштите наведених личности и објеката, а његову делатност је организовао и њиме непосредно управљао равнатељ, док су припадници Стожера осигурања, за разлику од ХИС-а и Надзорне службе, имали извршне ингеренције. Ради усклађивања послова и задатака заштите одређених личности и објеката сазиван је Одбор Стожера, који су чинили: равнатељ Стоже-

ра и његов заменик, помоћник равнатеља ХИС за контраобавештајни рад, надлежни помоћници министара унутрашњих послова и одбране, главни побочник председника РХ, равнатељ Државног протокола и заповедник Првог хрватског гардијског збора.

Најзад, од 1997. године, формално у оквиру УНС-а, делује и *Обавештајна академија*, за стручно оспособљавање кадра за све обавештајне и безбедносне службе.

Безбедносно-обавештајне установе и специјалне службе ресора одбране

Сигурносно-информативна служба (СИС) формирана је у априлу 1991. ради спровођења безбедносних и контраобавештајних послова у Хрватској војсци. Међутим, на основу сталног настојања СИС-а да што брже створи сопствену обавештајну мрежу у иностранству и у земљи, може се закључити да је њена основна намена на почетку била класична обавештајна делатност. У међувремену је преоријентисана на послове војне безбедности, приоритет је имала контраобавештајна заштита војних јединица и установа и Министарства одбране. Према субординацији, СИС била је у оквиру Министарства одбране, али је била и у неким субординирајућим односима према Главном стојеру Хрватске војске. Министар одбране РХ доносио је прописе о раду СИС-а, док су рад службе контролисала тела која су била овлашћена посебним прописима. Службом је руководио заповедник, који је непосредно одговарао помоћнику министра одбране за обавештајно-сигурносне послове.

На нивоу појединих видова Хрватске војске била су формирана одељења СИС-а, у командама свих седам оперативних зона деловали су одсеци те службе, док су у јединицама ХВ за њене послове били задужени обавештајни официри („извјеститељи“). Служба је користила иста средства и методе као и СЗУП, укључујући тајно прислушкивање, цензуру поштанских пошиљки, и друго. Сигурносно-информативна служба Хрватског вијећа одбране, као функционални део СИС-а Републике Хрватске, у време оружаних сукоба на тлу БиХ имала је основни задатак да контраобавештајно покрива територију коју су контролисале оружане снаге Херцег-Босне и да прати војне и политичке активности Републике Српске и муслиманских власти из Сарајева и њихове „Армије БиХ“.⁶

Управа за обавештајно-аналитичке просудбе деловала је у оквиру Министарства одбране РХ почев од септембра 1997. године. То је била аналитичка војна обавештајна институција, у непосредној надле-

⁶ У делу Федерације БиХ који контролишу Хрвати, према неким изворима, делује Сигурносно обавештајна служба, која је, по свему судећи, такође формирана на основу искустава хрватске Сигурносно-информативне службе.

жности помоћника министра одбране за обавештајно-сигурносне послове. Сматра се да је та служба фактички дислоцирана организациона јединица обавештајне службе Генералштаба, тако да је посебни аналитички одељак у оквиру службе Г-2 непотребно дуплирање.

Управа за обавештајне послове Главног стожера Хрватске Војске (Г-2) имала је задатак да прикупља тајне податке о армијама суседних земаља и других држава које би могле војнички да угрозе Хрватску. Била је организована као обавештајна управа Главног стожера Хрватске војске са четири одељења: аналитичко одељење; одељење за агентурно деловање; одељење за извиђачку делатност и одељење за електронско извиђање и противелектронска средства. Из организације службе види се да је то била офанзивна – спољна, војнообавештајна организација, која је била ангажована на прикупљању војних и цивилних података. У томе је користила сва доступна средства и максимално се ангажовала на стварању агентурне мреже у противничким структурама и примени тзв. техничког метода. У својим структурама имала је и посебно организоване и квалитетно опремљене јединице за извиђачку делатност, док је у спреси са њом деловала и специјална формација Хрватске војске – Бојна (батаљон) за психолошко-пропагандна дејства. Руководилац службе Г-2 био је непосредно одговоран начелнику Главног стожера Хрватске војске, мада је био дужан и да усклађује своје активности с помоћником министра одбране за обавештајно-сигурносне послове.

Изузетан значај за остваривање националне безбедности има *Средишњица електроничког извиђања* Главног стожера (СрЕИ). Према неким изворима на почетку је та служба углавном имала кадар и опрему из бивше ЈНА, али јој је, након 1995. године, америчка електронска обавештајна служба (*NSA*) уступила модерну опрему и обучила људство. Наводно је та сарадња интензивирана након терористичког напада на Њујорк и Вашингтон 11. септембра 2001, при чему је СрЕИ уступљена најсавременија опрема (*Watson*). Њоме се перманентно извиђају електронски сигнали у Србији, Црној Гори, оба ентитета у БиХ и другим земљама.

Иако не спада у обавештајне институције у правом смислу речи, несумњив значај за прикупљање обавештајних података у иностранству има и *Уред за војне изасланике* Министарства одбране, будући да су у његовој надлежности хрватски војни аташеи. Тај уред тесно сарађује с Управом за обавештајно-аналитичке просудбе, али и са другим војно-обавештајним службама.

У најтешњој спреси с војнообавештајном службом Г-2 делује и *Бојна за психолошко-пропагандна дејства* Хрватске војске. Та специјална формација је оспособљена и технички опремљена за ширење субверзивне пропаганде убацивањем у одређене радио и ТВ програме, при чему се тешко може уочити да је реч о „пиратском“ програму, а делује и класичним средствима (саопштења, леци, гласине). Служба

је прибављала значајна сазнања на основу обавештајне сарадње са службама и структурама НАТО-а као и америчким војним и обавештајним инструкторима.⁷ Управа *војне полиције* је, према субординацији, подређена помоћнику министра одбране за обавештајно-сигурносне послове. Иначе, хрватску војну полицију сачињавају посебно обучене и опремљене формацијске јединице, које у основи обављају послове јавне безбедности у оружаним снагама, као и антитерористичка борбена дејства. Припадници војне полиције су и овлашћена службена лица Министарства одбране у оквиру њиховог делокруга рада на војним грађевинама и другим војним објектима који служе за потребе одбране. То значи да војна полиција изван тих грађевина и објеката уопште не може да примењује мере и обавља радње предвиђене хрватским законом о казненом поступку (није „редарствена власт“). С друге стране, овлашћена је да према војним лицима поступа на основу других прописа с обзиром на природу војне полиције као „органа Министарства одбране који је задужен за одржавање и контролу стеге и надзора над другим прописима који уређују унутарњи ред у Министарству одбране, посебице у ХВ-у“.⁸

Обавештајне и безбедносне службе цивилног сектора

Обавештајна служба ресора спољних послова, чији је званични назив *Седма управа – сигурност и комуникацијски састави Министарства вањских послова*, основана је одмах после сецесије и међународног признања Републике Хрватске. Делокруг рада и организација службе практично су преузети од некадашње Службе за информисање и документацију Савезног министарства иностраних послова СФР Југославије. Та служба, у иностранству познатија као ОБС, била је задужена за прикупљање обавештајних података у иностранству и за њихову анализу и интеграцију на нивоу ресора спољних послова. Обавештајно је деловала коришћењем легалних могућности за обавештајни рад првенствено из хрватских дипломатско-конзуларних представништава ради сагледавања укупне друштвене и посебно, политичке и економске ситуације у земљама са којима Хрватска има дипломатске односе. Једно од одељења службе било је обавештајно задужено само за праћење стања у Србији, Црној Гори, Републици Српској и Федерацији БиХ. Такође, обављала је контраобавештајне и друге безбедносне послове ради заштите хрватских дипломатско-кон-

⁷ Упоредити: Д. Јевђовић, *Специјалне јединице хрватских оружаних снага*, „Нови гласник“, бр. 5/97, стр. 104–108.

⁸ Горан Гргурић, *Пракса редарствене власти по Закону о казненом поступку*, „Полиција и сигурност“, бр. 1–2/1998, стр. 100–118.

зуларних представништава у иностранству („заштита властитих телекомуникацијских сустава, радних просторија и особа“).

Организационо уређење те службе начелно је заокружено *Законом о вањским пословима* и посебном уредбом Владе Републике Хрватске.⁹ Према одредбама тог подзаконског акта, 7. управа „обавља послове везане за сигурност службе вањских послова, послове развоја комуникацијских и информацијских сустава и друге послове у складу са посебним прописима“. Састоји се од три одељења („одјела“), и то: 1) за техничку и физичку заштиту, 2) за „комуникацијско-информацијске суставе“, и 3) за планирање сигурности и заштите. Такође, предвиђено је да се, услед специфичности њеног делокруга рада, ниже организационе јединице уреду *Правилником о унутарњем реду службе вањских послова*, што посебно важи за „информирање и аналитику“, тј. за обавештајну компоненту у конзуларним уредима.

Служба за заштиту уставног поретка је била типична служба државне безбедности, са полицијским, односно извршним ингеренцијама. Процес њеног формирања окончан је доношењем *Закона о изменама и допунама Закона о унутарњим пословима* из 1994. године. На основу тог прописа, у Министарству унутарњих послова формиране су следеће службе: 1) Полиција (темељна, гранична, прометна, поморска итд.); 2) Криминалистичка полиција; 3) Специјална полиција, и 4) СЗУП. У обављању послова из свог делокруга рада СЗУП сарађивала је како са ХИС и другим чланицама хрватске „обавештајне заједнице“, тако и са специјализованим организационим јединицама криминалистичке полиције.¹⁰

Средином 1999. године СЗУП имао је око 1.100 запослених лица. Њена основна функција било је прикупљање података и обавештења и предузимање других мера и радњи ради откривања и спречавања делатности усмерених на подривање или рушење уставом утврђеног поретка и угрожавање безбедности земље. Службом је оперативно руководио помоћник министра унутрашњих послова за заштиту уставног поретка. С обзиром на то да је СЗУП била унутрашња организациона јединица у саставу МУП-а, министар унутрашњих послова је био дужан да извештава Сабор, Владу и председника РХ о укупном раду СЗУП-а, њеном развоју и осталим значајним питањима. Законитост рада СЗУП-а контролисао је Одбор за унутарњу политику и на-

⁹ Видети: *Закон о вањским пословима* („Народне новине“, бр. 48/96) и *Уредбу о унутарњем устројству службе вањских послова* („Народне новине“, бр. 1/00).

¹⁰ Равнатељство полиције је организациона јединица МУП РХ коју чине поједине управе, уреди и друге организационе јединице истог ранга. Оне се деле на одјеле и заповедништва. За функционисање безбедносно-обавештајног система, најзначајнији су Одјел тероризма и ратних злочина и Одјел организованог криминалитета, у оквиру Управе криминалистичке полиције, затим Одјел за непосредну заштиту и Одјел за унутарњу Заштиту, у оквиру Уреда за осигурање, као и антитерористичке јединице полиције (на пример, „Alfa“).

ционалну сигурност Заступничког дома Сабора Републике Хрватске. Одбор је имао обавезу да најмање једном годишње извести Сабор о свом раду, а његов целокупан рад и материјали које је доносио или прослеђивао државним телима имали су степен државне тајне. Председник Републике Хрватске је имао право и обавезу да, на основу извештаја министра унутрашњих послова и Одбора о раду СЗУП-а и укупној безбедносној ситуацији, даје смернице и покреће иницијативе за предузимање нових мера у области укупне безбедности земље.

Унутрашња организација СЗУП-а постављена је тако да служба има: 1) централу, у оквиру које делује пет проблемских одељења; 2) регионалне центре за поједина подручја („устројствене јединице“) на територијалном принципу који се оснивају одлуком Владе РХ на предлог министра унутрашњих послова, и 3) испоставе СЗУП-а по мањим местима. Регионални центри СЗУП-а налазе се у Загребу, Дубровнику, Сплиту и другим већим местима. Централа се налази у Загребу и њен рад се одвија кроз активност пет одељења.

Прво одељење – антисубверзивно (за унутрашњу проблематику), задужено је за праћење свих активности усмерених на рушење уставног поретка Хрватске. Тежиште рада првих година било је на откривању и спречавању субверзивне делатности тзв. српских екстремиста у Хрватској и њихове повезаности са снагама из бивше Републике Српске Крајине, Републике Српске, Србије и Црне Горе.

После победе опозиције у Хрватској, јануара 2000. године, јавности су саопштене бројне чињенице о злоупотребама СЗУП-а од стране Туђманове хадезеовске власти, па је министар унутрашњих послова Хрватске Шиме Лучин објавио да ће грађанима бити омогућен увид у тајне досијее које је формирала та служба. Због тога је из архиве СЗУП-а издвојено 650 досијеа, међу којима се 120 односило на новинаре „државне непријатеље“. Према Лучину, „готово читаве редакције појединих недељника биле су предмет обраде СЗУП“ а обрађивани су и опозициони политичари и јавни радници, укључујући и високе функционере ХДЗ-а, у које Туђман, због њихове „мекше“ линије, није имао потпуно поверење.

Друго одељење (за праћење и супротстављање делатности страних обавештајних служби) усмерило је своју активност на контраобавештајно истраживање ради откривања и спречавања страних обавештајних продора на простор Републике Хрватске. Целокупно планирање, организовање и координација активности везаних за контраобавештајно офанзивно деловање у надлежности су највиших инстанци службе, односно руководства централе, док се на нивоу центара непосредно спроводе већ донете одлуке, тј. оперативно се ангажује кадар на остварењу постављених циљева.

Треће одељење (за развој и примену оперативно-техничких средстава) има четири одсека: 1) одсек за производњу оперативно-техничких средстава, 2) одсек за примену оперативно-техничких средстава, 3) одсек за фото-технику и видео-технику и 4) одсек за хемију.

Четврто одељење (за обраду и улагање докумената) чини, у ствари, аналитичко и документалистичко одељење, које има три одсека: одсек виших обрађивача, одсек средњих обрађивача и одсек за аутоматску обраду података (АОП). То одељење је задужено за анализу и обраду обавештајних података, формирање њихове базе на рачунару и вођење евиденције о агентурној мрежи и кадру целокупне службе.

Пето одељење (за физичку и контраобавештајну заштиту лица и објеката) делује преко два одсека. Одсек за физичку заштиту обезбеђује политичке лидере и највише државне функционере. Под његовим руководством била је *Јединица специјалне полиције*, намењена за обезбеђење објеката посебне намене, праћење конвоја с наоружањем и војном опремом, и слично. Одсек за контраобавештајну заштиту, чија је обавеза да штити личности и објекте од посебног значаја, такође има функцију унутрашње контроле у служби (за то су формиран посебни органи, укључујући и Прислушну службу).

Централа СЗУП-а у међувремену је реконструисана, тако да су је чинила четири сектора: 1) за оперативне послове; 2) за аналитичке и извештајне послове; 3) за унутарњу заштиту и правне послове, и 4) за оперативно-техничке послове. Сектор за оперативне послове чинили су „одјели за протубавјештајне послове и протутероризам“. Сектор за аналитичке и извештајне послове чинили су „одјели за аналитичке послове, извјештајне послове и за документацију“. Сектор за оперативно-техничке послове чинили су одјели „за електроничне комуникације, за специјалну технику и за информатику“. Најзад, Сектор за унутарњу заштиту и правне послове чинили су Одјел за правне послове и одабир кадрова и Одјел за унутарњу заштиту и сигурносне провјере, који се делио на Одсјек за унутарњу заштиту и Одсјек за сигурносне провјере.

Деловање СЗУП-а у основи се састојало у прикупљању обавештајних сазнања, оперативном процењивању и анализирању, а одвијало се на основу *Правила о начину рада* из 1991. године, који је у међувремену нивелиран. Према том акту, СЗУП користио је три врсте агената: 1) „сураднике“ који обављају задатке врбовања, денунцирања и провоцирања; 2) „оперативне везе“ који обављају искључиво задатке денунцирања, и 3) „резиденте“ који делују у иностранству као посредници између „шпијуна и домовинске централе СЗУП“. Другим речима, коришћени су општи агенти, агенти провокатори, агенти врбовчици и агенти резиденти. Такође, СЗУП примењивао је оперативно-техничке мере и радње, под којима се подразумевају тајна контрола телефона и других средстава комуникација, тајно прислушкивање просторија, тајна контрола писама и других поштанских пошиљки и тајно видео и фото-снимање. Најзад, коришћене су и друге карактеристичне мере и радње: двојне комбинације (тј. агенти двојници), тајно претресање, оперативно проверавање, пласирање дезинформација, манипулација и компромитација, и друго.

Након смрти Фрање Туђмана и победе опозиционе коалиције на парламентарним изборима стекли су се услови за озбиљну реконструкцију безбедносно-обавештајног система. На то су утицале и бројне неправилности и злоупотребе у раду појединих служби (СЗУП, СИС, ХИС) које су у међувремену откривене. Исто тако, јавности је стављен на увид део од хиљада досијеа који су вођени за држављане Републике Хрватске након 1990. године, укључујући политичке неистомишљенике, независне новинаре, интелектуалце итд. Сачињени су и конкретни предлози закона о обавештајним службама којима је, између осталог, требало да се системски елиминишу активности карактеристичне за тзв. политичку полицију, рационализује већма разуђен систем обавештајних институција, појача цивилна контрола над делатношћу тајних служби и унапреди обавештајни рад према иностранству.¹¹ Учињени су и неки конкретни реформски потези, мада сасвим ограниченог обима, на пример, одлуком Владе РХ из 2000. године основано је Национално повјеренство за сигурност. Међутим, целовиту реформу хрватског обавештајно-безбедносног система означило је истовремено доношење стратегије националне безбедности и закона о службама безбедности крајем марта 2002. године.¹² На основу наведених правних аката основане су нове обавештајне и безбедносне службе (ОА, ПОА, ВСА), као и тела парламентарног и стручног надзора, контроле и координације. Предвиђено је и прецизно орочено оснивање још неких безбедносних институција. Истовремено су престале да раде ресорне обавештајне и безбедносне службе СЗУП, СИС и Обавештајна служба МОРХ, затим Национално повјеренство за сигурност, али и читав УНС – што значи и службе ХИС и НСЕИ. У суштини, реч је о реформисању досадашњих обавештајних институција, при чему су неке од њих само преименоване, односно преформиране (на пример, СЗУП у ПОА), док су друге настале фузионисањем појединих ресорних служби (на пример, обједињавање свих војних обавештајних и безбедносних служби у ВСА). Исто тако, НСЕИ формално је угашена као самостална служба, али њене функције треба да преузму СрЕИ, као институција која је и до сада била задужена за стратегијско електронско извиђање, и Завод за ин-

¹¹ Апсолутни обавештајни и контраобавештајни приоритет хрватске „обавештајне заједнице“ била је СРЈ, што нарочито важи за војне обавештајне институције и електронску обавештајну службу (НСЕИ), али и службу државне безбедности (СЗУП). Према доступним подацима, у раздобљу од 1994. до 2000. године, Служба војне безбедности СРЈ открила је и ухапсила 29 шпијуна у редовима ВЈ од којих 25 је радило за хрватске обавештајне службе.

¹² Видети *Стратегију националне сигурности РХ* („Народне новине“, бр. 32/2002) и *Закон о сигурносним службама РХ* („Народне новине“, бр. 32/2002).

формацијску сигурност и крипто-заштитну технологију, чије је оснивање планирано. Сагласно одредбама новог закона, обавештајне и безбедносне службе послове и задатке из свог делокруга обављају на основу: *Стратегије националне сигурности, Стратегије одбране, Годишњих смјерница за рад сигурносних служби, закона, конкретних захтева органа државне управе и, најзад, захтева корисника резултата рада обавештајних и безбедносних служби.*

Контролна и координациона тела

Ради остваривања координације и сарадње између председника и Владе Републике Хрватске у усмеравању рада обавештајних и безбедносних служби основано је Вијеће за националну сигурност, а за оперативно усклађивање рада тих служби основан је Савјет за координацију сигурносних служби. Најзад, основан је и Уред Вијећа за националну сигурност ради обављања стручних и административних послова за оба новоформирана тела, као и за обављање других стручних послова које председнику и Влади Републике Хрватске омогућавају ефикаснији надзор над радом обавештајних и безбедносних служби (на пример, контрола законитости рада, увид у коришћење средстава, надзор над сарадњом између појединих служби и сарадње с одговарајућим службама других земаља, и слично). Парламентарни надзор над обавештајним и безбедносним службама, према том закону, обавља Хрватски сабор, и то непосредно и преко посебног одбора надлежног за националну безбедност. Најзад, ради остваривања цивилног надзора над радом обавештајних и безбедносних служби основано је Вијеће за надзор сигурносних служби.

Вијеће за националну сигурност је тело задужено за стратегијску међуресорску координацију обавештајног рада. Чине га председник Републике, председник Владе, члан Владе задужен за националну сигурност, министри одбране, унутрашњих послова, иностраних послова и правосуђа и начелник Главног стожера оружаних снага Републике Хрватске. Функције тог тела су:

- разматрање питања из делокруга рада обавештајних и безбедносних служби и начини остваривања сарадње председника Републике и Владе у усмеравању рада тих служби;
- утврђивање годишње смјернице за рад сигурносних служби и других одлука највиших органа државне власти којима се усмерава рад обавештајних и безбедносних служби;
- утврђивање мера које предузимају председник Републике и Влада у вези са резултатима надзора над радом обавештајних и безбедносних служби;
- утврђивање предлога средстава за рад обавештајних и безбедносних служби која се обезбеђују преко буџета;
- разматрање осталих питања у вези с радом и управљањем над обавештајним и безбедносним службама.

Структура безбедносно-обавештајног система Републике Хрватске (2002)

Законом је предвиђено да у раду Вијећа за националну сигурност учествује председник Хрватског сабора, као и да седницама тог тела председава председник Републике, а да конкретне одлуке потписују и председник Републике и председник Владе. У доба ратног стања и „стања непосредне угрожености опстојности, неовисности, јединствености и територијалне цјеловитости Републике Хрватске“ у раду Вијећа за националну сигурност учествују председник парламентарног одбора надлежног за националну сигурност, министар финансија и министар привреде. Најзад, у ситуацијама када то вијеће расправља о стању националне безбедности у држави, односно када расправља о Предлогу стратегије националне сигурности, као и у другим случајевима који су посебно значајни, у његовом раду могу, по позиву, да учествују и друга лица. Осим наведених послова везаних за потребе Вијећа националне сигурности и Савјета за координацију сигурносних служби, *Уред Вијећа за националну сигурност* обавља и стручне послове значајне за спровођење безбедносних мера заштите поверљивих информација и докумената у размени између Републике Хрватске и страних одбрамбених организација, као и дистрибуцију тих информација и докумената међу телима државне власти. До почетка рада Закона за информацијску сигурност и крипто-заштитну технологију, Уред Вијећа за националну сигурност ће обављати послове превентивне безбедности протока поверљивих информација. Због тога је у саставу тог уреда формиран *Средишњи регистар*, задужен за пријем и чување поверљивих информација и докумената. Иначе, радом Уреда Вијећа за националну сигурност управља предстојник Уреда који се именује, односно разрешава, на основу решења које супотписују председник

Републике и председник Владе. Предстојник Уреда именује се на четири године, а може да буде именован највише два пута узастопно.

Савјет за координацију сигурносних служби је тело задужено за оперативну координацију обавештајних и безбедносних служби, али и за припремање материјала који се разматрају на седницама Вијећа за националну сигурност. Сачињавају га члан Владе задужен за националну сигурност, као заменик председника Савјета, саветник председника Републике за националну сигурност, као потпредседник Савјета, равнатељ сигурносних служби и предстојник Уреда Вијећа за националну сигурност. Председник Савјета сазива седнице Савјета и одређује питања о којима ће се расправљати и одлучивати. У раду Савјета за координацију сигурносних служби могу, на позив председника Савјета, учествовати и друга лица. Одлуке Савјета за координацију сигурносних служби супотписују председник Савјета и заменик председника Савјета. Седнице Савјета могу сазивати и одређивати питања о којима ће се расправљати и одлучивати председник Републике и председник Владе. Предвиђено је да председник Републике у случају да сазива седницу Савјета одмах о томе обавести председника Владе, и обратно. Најзад, предвиђено је да Савјет за координацију сигурносних служби доноси и планове за спровођење стратегијског електронског извиђања за потребе свих обавештајних и безбедносних служби, и то на предлог њихових руководилаца.

Специјализовано тело задужено за цивилну контролу, односно за парламентарни надзор над радом обавештајних и безбедносних служби, јесте *Вијеће за надзор сигурносних служби*. Оно се састоји од председника и шест чланова, које именује Хрватски сабор. Предвиђено је да као чланови тог тела могу да буду именовани хрватски држављани са високом стручном спремом, при чему најмање по један члан мора да буду дипломирани правник, дипломирани политиколог и дипломирани инжењер електротехнике. Мандат председника и чланова тог тела траје четири године, али након истека мандата они могу да буду поново именовани. Председник и чланови Вијећа за надзор сигурносних служби за законитост свог рада одговарају Хрватском сабору, а законитост њиховог рада контролише парламентарни одбор надлежан за националну сигурност. Иначе, то вијеће је задужено да прати законитост рада обавештајних и безбедносних служби, затим да прати и надзире примену мера тајног прикупљања података којима се ограничавају уставна људска права и основне слободе (тајно праћење, прислушкивање итд.), као и да стално прати законску регулативу из области националне безбедности у другим земљама.

Обавештајне и безбедносне службе

Обавјештајна агенција (ОА) типична је спољна обавештајна служба, која заграничним деловањем прикупља, анализира и процењује

политичке, економске, војне и безбедносне податке. У вези с тим, ОА овлашћена је да обавештајно истражује стране државе, међународне владине и невладине организације, међудржавне војне савезе и друге чиниоце значајне за националну безбедност Републике Хрватске. Као једина служба која у миру има овлашћења за деловање у иностранству, ОА обавештајно делује и за рачун других обавештајно-безбедносних служби (ПОА, ВСА), и, у споразуму са њима, може користити њихове „службене особе“. Најзад, у сарадњи с одговарајућим службама ресора спољних послова, ОА обавља контраобавештајно обезбеђење држављана и институција РХ у иностранству. Према томе, ОА, у основи, само је преименована ХИС, мада је с оснивањем „наследила“ све просторије, техничка средства и другу опрему целокупног УНС-а. Изузетак је архив УНС-а, који је предат Државном архиву Републике Хрватске.

Протубавештајна агенција (ПОА) надлежна је за планирање и спровођење контраобавештајне активности унутар Хрватске. Та служба је наследница досадашњег СЗУП-а што је и законски прописано у вези с преузимањем кадра, опреме и других ресурса. Међутим, значајно су измењени положај те службе у безбедносно-обавештајном систему и овлашћења, односно делокруг њеног рада. Протубавештајна агенција је (као и ОА) аутономна обавештајна институција, директно везана за највише органе извршне власти, док је СЗУП била ресорна служба, која је за свој рад званично одговарала министру унутарњих послова. Такође, као самостална Влада агенција, ПОА подједнако је одговорна и председнику Владе РХ и председнику РХ у оквиру Савјета за националну сигурност, односно Уреда Вијећа националне сигурности.

Законска овлашћења указују на сличност ПОА и најпознатије америчке службе безбедности *FBI*, како с аспекта егзекутивних овлашћења њихових припадника у борби против стране шпијунаже, тероризма и организованог криминала, тако и по ексклузивности права на прислушкивање. Наиме, од раније је познато да је *FBI* једина служба овлашћена да примењује мере офанзивне оперативне технике на територији САД, и да то чини како за сопствене, тако и за потребе осталих обавештајних и безбедносних служби. Такво овлашћење има и ПОА, будући да ће та служба реализовати целокупну тајну примену прислушних средстава на хрватској територији. Предвиђено је да остале обавештајне институције (ВСА, ОА) и криминалистичка полиција само прослеђује захтеве за примену те мере специјализованој јединици у саставу ПОА, која ће, потом, тражити законом предвиђено одобрење од судије Врховног суда, на основу чијег ће одобрења договорити конкретно прислушкивање са неким од телекомуникацијских оператора са којим има склопљен уговор (KRONET, VIP, Хрватски Телеком). У вези с тим, у ПОА формиран је *Оперативно-технички центар за надзор телекомуникација*, који обавља техничку координацију с телекомуникационим операторима у Републици Хрватској,

надзире организацију безбедности информационих система у органима државне власти, усмерава спровођење мера „информацијске сигурности и крипто-заштиту тјела државне власти“, али надзире и рад „даватеља телекомуникацијских услуга у оквиру сустава сигурности Републике Хрватске“. Најзад, Оперативно-технички центар за надзор телекомуникација задужен је за оперативно-техничку координацију тела која су овлашћена за примену мера тајног надзора телекомуникација сходно *Закону о сигурносним службама* и *Закону о казненом поступку*.

Као територијална контраобавештајна служба, ПОА прикупља, анализира, обрађује и процењује податке о деловању страних обавештајних служби, а као служба за заштиту уставног поретка – прати деловање појединих лица, група и организација на територији Републике Хрватске која су усмерена против националне безбедности. Као служба за заштиту одређених личности и објеката, та служба учествује у контраобавештајној заштити и обезбеђењу заштићених лица, објеката и простора, али и важнијих скупова и састанака на захтев Владе Републике Хрватске. Најзад, ПОА делимично учествује и у обављању послова за потребе ВСА, при чему може да користи и њена службена лица.

Под Законом предвиђеним условима и у оквиру свог делокруга рада, ПОА и остале обавештајне и безбедносне службе могу прикупљати податке од грађана коришћењем јавних извора, укључујући увид у регистре и збирке података, а могу да их прикупљају и применом тајних поступака и мера, укључујући и коришћење агентуре („тајних сурадника“). Услови и начин прикупљања података агентурним методом уређују се упутством руководиоца конкретне обавештајне, односно безбедносне службе. Најзад, Законом је изричито предвиђено да су „мјере тајног прикупљања података: 1) надзор средстава за техничко комуницирање на даљину; 2) надзор промета на транзитно-међународним комуникацијским везама; 3) надзор над поштанским пошиљкама; 4) техничко снимање простора и објеката; 5) надзирани промет предмета и вредности, и б) тајно праћење, мотрење, свјетлосно и звучно снимање особа у отвореном простору и јавним мјестима“. Такође, експлицитно је одређено да наведене оперативне мере и радње („мјере тајног прикупљања података“) могу да трају најдуже четири месеца, а уколико и даље постоји потреба за њиховим спровођењем, мора се прибавити нови писани налог, који издаје веће састављено од тројице судија Врховног суда Републике Хрватске.

Војна сигурносна агенција (ВСА), као организациона јединица Министарства обране, јединствена је обавештајна и безбедносна институција у том министарству и оружаним снагама Републике Хрватске. Као обавештајна служба, ВСА овлашћена је да, самосталним радом, прикупља у иностранству податке везане за стране војске и уопште обавештајна сазнања војне природе, али само у рату, односно у

стању непосредне угрожености суверенитета и територијалне целовитости Хрватске. У стању мира овлашћена је да прикупља ОА те податке, а ВСА само их анализира, обрађује и процењује.

Војна сигурносна агенција је истовремено и војна служба безбедности која обавља типичне контраобавештајне и превентивно-безбедносне задатке (контрашпијунажа, обезбеђење и безбедносна заштита одређених војних лица и објеката, и слично). У спровођењу тих послова ВСА, сходно одговарајућим законским одредбама, безбедносно проверава припаднике Министарства одбране и оружаних снага и цивилних лица која су запослена у тим институцијама. Међутим, ВСА овлашћена је да примењује контраобавештајне, тј. оперативне мере и радње само према војним лицима и цивилима на служби у Министарству одбране и оружаним снагама када је то у вези с обављањем њихових дужности и само у војним објектима. Уколико се процени да је оперативни рад потребан према другим лицима, о томе се одмах обавештава Протубавештајна агенција.

Стратегијско електронско извиђање (*SIGINT, ELINT, KOMINT*) за потребе ОА и ВСА спроводи *Средишњица електроничког извиђања* Главног стожера оружаних снага, на основу планова које доноси Савјет за координацију сигурносних служби. С обзиром на то да је СрЕИ организациона јединица Главног стожера оружаних снага, за спровођење тих планова задужен је министар одбране. Он у оквиру Главне инспекције одбране обезбеђује и спровођење надзора над законитошћу рада СрЕИ и извештаје Главне инспекције о томе доставља парламентарном одбору надлежном за националну сигурност. Према томе, СрЕИ није постала самостална електронска обавештајна служба, него „сервис“ који прикупља обавештајна сазнања у иностранству за потребе ОА и Војне сигурносне агенције.

Законом о сигурносним службама Републике Хрватске предвиђено је да Влада оснује *Завод са информацијску сигурност и крипто-заштитну технологију* ради обављања задатака који су до сада били у надлежности Одељења за криптологију НСЕИ. Та безбедносна установа биће специјализована за обављање послова и задатака у сфери истраживања и развоја протокола, опреме, средстава и технологије намењене за заштиту тајних података у информационим и телекомуникационим системима, као и у информационим и телекомуникационим мрежама и каналима којима се размењују тајни подаци у хрватском систему националне безбедности. Основни корисници података и услуга из делокруга рада тог завода биће обавештајне и безбедносне службе, али ће и други органи државне управе бити обавезни да примењују норме заштите тајности података које пропише Савјет за координацију сигурносних служби на предлог Завода за информацијску сигурност и крипто-заштитну технологију, а на основу мишљења обавештајних и безбедносних служби.

Литература:

1. Andrej Anžič, *Varnostne službe Republike Hrvaške in problem parlamentarnega nadzora nad njimi*, in: Zbornik strokovno-znanstvenih razprav, Vol. 8 (1995).
2. Jacques Band, *Enciklopedy du Reinsegnement et des Services Secretes*, Paris; Lavoiselle, 1988.
3. Антун Духачек, *О обавијештајцу Ивану Крајачићу обавијештајац Антун Духачек*, Подгорица, „Унирекс“, 1997.
4. Kene Gause, *Croatia Resaffles Command*, „Jane's Intelligence Review“, No 8/96.
5. Антон Гризолд и др., *Савремени системи националне сигурности*, Загреб, Факултет политичких знаности, 1999.
6. John Hatzadony, *The Croatian Intelligence Community*, Internet: www.fas.org/irp/world/croatia/, 11. oktobar 2001.
7. Анатолиј Јелизаров, *Контрашпијунажа: ФСБ против водећих обавештајних служби света*, Београд, „Паидеиа“, 2001.
8. Дарко Лончаревић, *О измјенама и допунама Закона о унутарњим пословима*, „Приручник“, бр. 1/1991.
9. Марко Миливојевић, *Croatia's Intelligence Services*, „Jane's Intelligence Review“, No. 9/1994.
10. Милан Милошевић, *Систем државне безбедности*, Београд, Полицијска академија, 2001.
11. Eric Norman, *The Croatian Guards Brigades*, „Jane's Intelligence Review“, No 7/1995.
12. Милан Петковић, *Концепција глобалне диверзије*, Београд, „Калеком“, 1998.
13. Милан Петковић, *Тајни ратници*, Београд, „Тетра ГМ“, 1997.
14. Adam Purg, *Obveščevalne službe*, Ljubljana, Enotnost, 1995.
15. Norman Roderickde, *Croatian Intelligence under the Spotlight*, „Jane's Defense Weekly“, No. 4/1996.
16. Андреја Савић, и др., *Основи државне безбедности*, Београд, Образовно-истраживачки центар, 1998.
17. Mirko Stopar, *Pristojnosti in organiziranost obaveščevalno-varnostnih služb na obrambenem področju: Primerjava ureditev v Republiki Hrvaški, Republiki Madžarski in Republiki Sloveniji*, „Dnevni varstoslovja“, Ljubljana, Visoka policijsko-varnostna šola, 2001.
18. Miroslav Tuđman, *The First Five Years of the Croatian Intelligence Service: 1993–1998*, „National security and the future“, No 1/2000.
19. Озрен Жунец, Дарко Домишљановић, *Обавјештајно-сигурносне службе Републике Хрватске*, Загреб, Наклада Јесенски и Турк, 2000.
20. Тодор Бояджијев, *Разузнаването*, Издателска къща „Труд“, Софија, 2000.